

Cumhuriyetin Yetiştirdiği Entelektüel Bir Bürokrat Örneği: Vahit Erdem

Girayalp KARAKUŐ¹

Öz

Osmanlı Devleti geçmişinde birçok üst düzey bürokrat yetiştirmiştir. Devletin beylikten imparatorluğa geçişinde bürokrasi daha çok gayrimüslimlerin elinde olmuştur. Anadolu kökenli Türk bürokratların yetişmesi ise imparatorlukta milliyetçilik cereyanlarının artması ile birlikte çoğalmıştır. Birinci Paylaşım Savaşı'ndan sonra Cumhuriyete geçiş ile birlikte ülke sınırları daralmış ve devlete hizmet edecek eleman yetiştirmede Türk kökenli yurttaşların tercih edilmesi yaygınlaşmıştır. Cumhuriyetin yetiştirdiği mümtaz insanlardan birisi de "Vahit Erdem" idi. Kendisi aynı zamanda doğduğu yerin (Keskin'e bağlı Kasımağa köyü) ilk okumuş insanlarından olma özelliğine sahiptir. Çalışmanın amacı Anadolu'da bir Türkmen aşiretinde doğan bir bürokratin hayatını ve fikirlerini ele alabilmektir. Hedef olarak Anadolu'nun ücre bir köşesinde doğan Vahit Erdem'in kendisini nasıl gerçekeştirdiği incelendi. Böylelikle Cumhuriyetin yurttaşlarına sunduğu eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanışına değinilmek istendi. Metodolojik olarak daha önce bu konuyla alakalı bilimsel bir çalışma yapılmadığından Vahit Erdem ile irtibat kurularak röportaj yapıldı. Röportaj bir saat on beş dakika sürdü. Kendisinin kaleme aldığı "Hatıralarla Devlette 45 Yıl" adlı biyografisi incelendi. Çalışmadaki kaynaklarda bu çerçevede okuyucuya sunuldu. Vahit Erdem hakkında yazılanların az sayıda olması neticesinde Vahit Erdem'in kendi yazdığı ve söyledikleri üzerinden çalışma yapıldı. Kendisi gazeteci veya yazar olmadığı için yazın eseri azdır. Daha çok devletin sahada yapmak istedikleri üzerinden iş görmüştür. Bu nedenle sadece gazete ve birkaç dergiye yazdığı makaleden başka bir argüman bulunamadı. Vahit Erdem'in milletvekilliği döneminde kendisinin herhangi bir soru önergesi veya kanun teklifinde bulunmadığı için zabıtlara gececek bir konuşması da olmamıştır. Ancak kendisinin hâlâ hayatta olmasının getirdiği avantajla merak edilenlerin hepsi kendisine soruldu ve cevaplar alındı.

Anahtar Kelimeler: Vahit Erdem, Cumhuriyet, Bürokrasi, Devlet, Biyografi.

An Intellectual Bureaucrat Raised by The Republic: Vahit Erdem

Abstract

The Ottoman Empire raised many high-level bureaucrats in its past. During the transition of the state from principality to empire, the bureaucracy was mostly in the hands of non-Muslims. On the other hand, the number of Turkish bureaucrats of Anatolian origin increased with the rise of nationalist movements in the empire. With the transition to the Republic after the First World War, the borders of the country narrowed and the preference for citizens of Turkish origin in the training of personnel to serve the state became widespread. One of the prominent people raised by the Republic was "Vahit Erdem". He was also one of the first educated people of his birthplace (Kırıkkale). The aim of this study is to discuss the life and ideas of a bureaucrat born in a Turkmen tribe in Anatolia. As a target, how Vahit Erdem, who was born in a remote corner of Anatolia, realized himself was examined. In this way, it was aimed to touch upon the provision of equal opportunity in education offered by the Republic to its citizens. Methodologically, Vahit Erdem was contacted and interviewed since no scientific study on this subject had been conducted before. The interview lasted one hour and fifteen minutes. His biography titled "45 Years in the State with Memories" written by him was analyzed. The sources in the study were presented to the reader within this framework. As a result of the small number of writings about Vahit Erdem, the study was conducted on what Vahit Erdem himself wrote and said. Since he is not a journalist or writer, his literary works are few. He mostly worked on what the state wanted to do in the field. For this reason, no arguments other than 2-3 columns were found. During his parliamentary term, Vahit Erdem did not submit any parliamentary questions or proposals, and therefore did not make any speeches to be recorded in the minutes. However, with the advantage that he is still alive, all the questions were asked to him and answers were obtained.

Key Words: Vahit Erdem, Republic, Bureaucracy, State, Biography.

Atıf İçin / Please Cite As:

Karakuő, G. (2025). Cumhuriyetin yetiştirdiği entelektüel bir bürokrat örneği: Vahit Erdem. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (1), 382-392. doi:10.33206/mjss.1554886

Geliş Tarihi / Received Date: 23.09.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 17.11.2024

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, girayalp71@gmail.com,

 ORCID: 0000-0001-6240-5490

Giriş

Osmanlı Devleti kurulduğundaki bürokratik yapının patrimonyal bir yapıda olduğu söylenebilir. Uzun süre devam eden bu yapı daha sonra yasal-rasyonel bir hüviyete bürünmüştür (Güler, 2014, s. 312) Osmanlı Devleti beylik aşamasında iken dayanışmacı bir yapı ile idare edilmiştir. Örneğin; hakan seçimle iktidara gelmiş ve yönetici sınıf halkla iç içe bir biçimde yaşamıştır. Zira toplumdaki bireylerin hepsi silahlı olduğu için bir grubun başka bir gruba silah zoruyla iktidarını dayatması mümkün değildi. Bu dönemde bürokrasi de rüşvet ve yolsuzluk oldukça azdı. Töre gereği böyle bir şeye teşebbüs eden kişi en ağır cezayı almıştır. Medeniyetin gelişmesi ile birlikte bürokrasi daha profesyonel bir yapıya dönüşmüştür. Osmanlı Devleti’de bu gelişmelerden etkilenmiştir. Türk toplumu Avrupa’daki gibi feodal düzende olmamasına rağmen devlet sınıfları ortaya çıkmıştır.

18. yüzyıldan itibaren başlayan modernleşme ve Batılılaşma çabaları ekseninde parlamentoculuk, temsili demokrasi ve sultanın yetkilerinin sınırlandırılması düşünceleri ağır basmıştır. Böylelikle devlette bürokratların sözünün güçlü biçimde seslendirildiği görölmüştür (Güler, 2014, s. 312). Çünkü devletin genişlemesi ile birlikte devlette iş bölümü kavramı önem kazanmıştır. Bürokrasi, Modern devletlerin ortaya çıkışı ile beliren bir kurumdur (Yavuz, 2017, s. 195). Devletin işlerini bürokrasi halletmektedir. Bürokrasi sorunları en hızlı biçimde çözümlenmeye yarayan bir mekanizmadır. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde modernleşme ve Batılılaşma altın çağını yaşamıştır. Çünkü ülkeyi idare edenler laik ve Batılı eğitim alanlardan olmuştur. Batılılaşma ve modernleşme Osmanlı Devleti’nin yıkılmasına engel olamamışsa da Osmanlı Devleti Cumhuriyet’e güçlü bir bürokrasi geleneği kazandırmıştır. Zira Cumhuriyet kadrolarının çoğunluğu Osmanlı Devleti’nin bürokratu ve ordu mensubu idi. Cumhuriyet bürokratları ülkeyi yeniden re-organize eder iken ülkede ikilik oluşturacak kurumları da lağv etmiştir. Örneğin; Tekke ve zaviyelerin kaldırılması ve halifelik’in kaldırılması vs. (Yavuz, 2017, s. 201) İdris Küçükömer bürokrasiye Marksist bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. “*Hegemonya Paradoksu*” diye bir terim kullanmıştır. Ona göre; Osmanlı Devleti genişledikçe nitel güçsüzlüğü de beraberinde getirmiştir (Yavuz, 2017, s. 203). Cumhuriyet döneminde ise Osmanlı’daki gibi genişleme politikası yoktur. Bu yüzden Cumhuriyet belli sınırlar içerisinde bir toplumu daha kolay idare etme imkânını da elinde bulundurmamıştır. Cumhuriyet kadroları Atatürk’ün altı ilkesini benimsemiştir. Bu ilkelerden birisi de milliyetçilik idi. Cumhuriyet kadroları Osmanlı Devleti’nin son yıllarında yürüttüğü “*millicilik*” politikasını bürokrasi kadrolarını oluştururken de kullanmıştır. Böylelikle eğitim, ticaret, bürokrasi, askeriye ve adliyeler Türk devletine bağlı insanlar tarafından yürütülecekti.

Cumhuriyetin yetiştirdiği önemli bürokratlardan birisi de Vahit Erdem idi. Vahit Erdem 45 yıl bürokrasi ve siyaset de görev yapmış biridir. Devletin önemli kurumlarında müteşarlık yapmış ve daha sonra ANAP ve AK Parti döneminde siyaset yapmış önemli bir figürdür. Kendisini farklı kılan yoksul köylü bir aileden çıkarak kendisine önemli mevkilerde yer edinebilmiş olmasıdır. Zira bu şartlar altında önemli mevkilere gelebilen tek kişi Vahit Erdem değildi. Örneğin; Süleyman Demirel’de yoksul bir aileden gelmiş olmasına rağmen Cumhuriyetin ona verdiği fırsatla cumhurbaşkanı olabilmıştir. Vahit Erdem Kırkkale’de okuyan ilk kuşaktandır. Kabataş Lisesi’nde eğitim görmüş ve aynı zamanda birkaç dil bilen önemli bir entelektüeldir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; giriş, ikinci bölüm; Vahit Erdem’in hayatı ve son bölüm Vahit Erdem’in fikir dünyasıdır. Çalışmada kullanılan argümanlar Vahit Erdem ile yapılan röportaj ve kendisinin kaleme aldığı anı kitabıdır. Kendisi yazar veyahut gazeteci olmadığı için fikir dünyasını öğrenebilmek için röportaj yapıldı. Kendisini etkileyen yazarlar, tasavvuf, Avrasyacılık, milliyetçilik, özelleştirmeler, darbeler, NATO gibi konulara bakış açısı ele alındı.

Vahit Erdem’in Hayatı Üzerine

Vahit Erdem, Kafkaslar üzerinden Kırkkale’nin Kasımağa Köyü’ne gelen Türkmen aşiretinin bir üyesi olarak dünyaya gelmiştir. (1 Temmuz 1944) (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024). Kasımağa Köyü, buraya yerleşmeyi tercih eden kabile liderinin adını taşımaktadır. Buraya yerleşen Türkmen aşiretinin nerelerden geçerek bu köye yerleştiği hakkında yazılı kayda rastlanmamaktadır. Ancak sözlü rivayete göre; Kasımağa Köyü’ne yerleşen kabile, Oğuzların Kayı Boyu’ndan Hacı Sülmenli soyuna dayanmaktadır. Vahit Erdem’in babası Mehmet Efendi’nin oğlu Ali Hoca’dır. Annesi Satı Hanım da aynı Türkmen boyunun yerleştiği Kırşehir’e bağlı Hacımırza Köyü’ndedir. Kasımağa Köyü tipik bir Türkmen yerleşim geleneklerine göre konulanmıştır (Erdem, 2021, s. 17). Erdem’in ifadelerine göre; hayatında kendisini en çok etkileyen insanların başında da babası gelmektedir. Babası köy odalarında ve özel sohbetlerde aydın din anlayışına göre İslam’ı yorumlamış ve oğlunu da öyle yetiştirmiştir. Babası din dışı oluşmuş inançlara asla itibar etmez

ve Cumhuriyeti kuranlara da derin bir saygı beslerdi. Hatta devlet kurallarına uyma gerekçesiyle ezanı Türkçe okumuş ve bu durumu da sorun etmemiştir (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024). Babası 1893 doğumludur. Erdem ilkokul 5. Sınıfta iken 63 yaşında vefat etmiştir. 1902 doğumlu annesi ise 1977 yılında rahmetli olmuştur.

Erdem'in okul hayatına başlaması her köylü çocuğu gibi zor şartlar altında olmuştur. 1950 sonbaharında amcaoğlu İbrahim ile birlikte, babasının yeğeni Baki Erdem onları okula götürmüştür. Erdem, Kasımağa Köyü'nde ilkokul olmadığı için başka bir Türkmen köyü olan Hacımırza Köyü'nde ilkokula başlamak zorunda kalmıştır. Hacımırza Köyü evlerine 15-20 km uzaklıktadır ve burada okuyabilmesi için akrabalarının yanında ikamet etmiştir. Bu konuda annesinin Hacımırza köyünde kalan üç çocuğu, Mehmet Bey, Refiye ve Şerife Hanımlar destek olmuştur (Erdem, 2021, s. 35). Erdem, 2. Sınıfı Kırıkkale'de en küçük dayısı Ali Çetin'in yanında okumuştur. 3. Sınıftan sonra ilkokul eğitimine Kırıkkale'nin Keskin ilçesinde devam etmiştir. Erdem anılarında ilkokul 3.,4.,5. sınıfları okudukları öğretmenleri Mevlid İki'yi önemle anmaktadır. Ona göre; İki öğretmen oldukça eğitici-öğretici ve dersi zevkle dinlenen bir eğitimciydi. Ortaokul dönemini Keskin Ortaokulu'nda geçirmiştir. Derslerinin hepsinden 9-10 notla başarı ile mezun olmuştur. Ancak mezun olduktan sonra Keskin'de lise olmadığı için sıkıntı yaşamıştır. Arayışlar arasında Maliye Meslek Okulu vardı. Bu okul iki yıllık bir okuldu ve başarılı öğrencilere burs verirdi. Bu arayışlar arasında okul müdürü Fethi Rengigül, Vahit Erdem'i yanına çağırması ve ona İstanbul Kabataş Erkek Lisesi'nde okuması için yardımcı olmuştur. Bu konuda Erdem'in ağabeyi Mehmet Bey'de büyük fedakarlıklarda bulunmuştur. Kabataş Lisesi'nde başarılı bir eğitim-öğretim sürecinden geçen Erdem, Fransızcasını ilerletmiş ve disiplinli bir hayata alışmıştır. Hatta lise birinci sınıfta iken, çok çekinilen bir hoca olan Lütfi Oran'ın ilk matematik dersinden 9, ikinci yazılısından da tam not almıştır. Hoca, bunun üzerine İstanbullulara, *"Bu çocuğu biraz gezdirin, gözü-gönlü açılsın, fazla derse dalmış"* demiştir (Erdem, 2021, s. 43). Erdem, İstanbul Kabataş Lisesi'nin pekiyi ile bitirmiştir. Oysa o dönemde bu okulu pekiyi ile bitirmek son derece zordu. Pekiyi ile bitirenler arasında Gökhan Özber, Nafiz Gürbüz, Rıfat Diker, Umut Ülkümen, Yaşar Yılmaz ve Teoman Süer gibi arkadaşları vardı. Erdem, daha sonra bu isimlerle ilişkilerini koparmamış ve bazıları ile üniversitede de beraber olmuştur. Erdem'in ifadelerine göre; *"Kabataş Lisesi'nde sıkı bir disiplinin yanında, öğrencilerin ders ve etüt dışında, eğlendiği, spor yaptığı ve isteyenlerin ibadet edebildiği rahat bir ortam ve hoşgörüsü vardı."* (Erdem, 2021, s. 45) Erdem, Kabataş Lisesi'nde özgürlükçü bir ortamda yetişmenin etkisiyle Türkiye'de fanatizme yönelmedikçe herkesin inançlarını yaşamasında serbest olduğunu hatta bu konuda devletten baskı da olmadığını ifade etmiştir (Erdem, 2021, s. 45).

Erdem, Kabataş Lisesi'ni bitirdikten sonra üniversite ve fakültelerin sınavlarına girmiştir. O dönemde her üniversite kişilerin yeteneklerine göre kendi sınavını yaparlardı. Erdem, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Yüksek Kimya Mühendisliği ile birlikte İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'ni kazanmıştır. Ancak tercihini İTÜ'den yana kullanmıştır. Erdem, İTÜ'ye başladıktan sonra etüt hocalığı da yaparak eğitim masraflarını karşılamıştır. Üniversite ikinci sınıftan sonra topoğrafya kampından sonra Ankara'da Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Daire Başkanlığı'nda stajını yapmıştır. Daha sonra üçüncü sınıfta temel mühendislik derslerini tamamladıktan sonra yaz stajını Devlet Su İşleri Araştırma Dairesi'nde yapmıştır. Beşinci sınıfı tamamladıktan sonra Kabataş Liseli Ruhi Aydın ve Gökhan Özber ile Almanya'da staj yapmak için müracaatta bulunmuşlar ve kabul edilmişlerdir (Erdem, 2021, s. 53-54). Bu dönemde (1960-1970) sağ-sol çatışmaları da başlamıştır. Ancak Erdem, bu çatışmaların uzağında kalmış ve işine odaklanmıştır. Ona göre; mesleğini yapması ülkesine en büyük hizmeti (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024). Erdem, üniversiteden mezun olduğunda Süleyman Demirel başbakandı. Bu dönemde sanayileşmeye önem verilmiştir. Bu yüzden mühendislik fakültelerinden mezun olanlar için iş olanakları sunulmuştur. Erdem mühendis olarak işe başlamak için gerekli sınavlara girmiş ve kazanmıştır. Kendisi ile birlikte sınavı kazanan arkadaşları sahayı tercih ederken, Erdem Devlet Planlama Teşkilatı'nı tercih etmiştir. Böylelikle bir bürokrat olarak devlet hayatına başlamıştır (Erdem, 2021, s. 59).

Erdem, Devlet Planlama Teşkilatı'ndaki görevine 1967 yılında başlamıştır. Böylece ayda 2500 TL maaş ile sözleşme imzalayarak iş başı yapmıştır (Erdem, 2021, s.75). Daha sonra bürokrasi de yükselişi devam etmiştir. İkinci dil olarak Fransızca'yı bilen Erdem, daha sonra İngilizceyi de bu görevde iken öğrenmiştir. Erdem, göreve başladıktan sonra ilk yaptığı icraat, Trakya'da hayvancılık sektörünün gelişme potansiyelini incelemek üzere saha araştırması yapmak olmuştur. 1969 programı hazırlığında, 1968 yılı Mayıs ayında Dünya Bankası heyetiyle saha çalışması yapılmıştır. Konya'da üç gün geçirmiş ve Konya Ovası'nın toprak ve su kaynakları ile ilgili geniş bilgiler edinilmiştir. Böylelikle Dünya Bankası Türkiye'ye destekleme kredisi açmıştır. 1969 programını yapmak için Recai Kutan ile birlikte çalışmışlardır (Erdem, 2021, s. 80-82).

Erdem, 1970 yılında Sema Hanım ile evlenmiştir. Evliliklerinden bir ay sonra master programı için eşikle birlikte İngiltere'ye gitmiştir. İngiltere'de Ali Kerem, Ankara'da da kızları Gülşah ve Yegân doğmuştur. Ali Kerem Bey, Bilkent Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra ABD'de uluslararası ticaret konusunda master yapmış ve hâlen özel sektörde çalışmaktadır. Yegân, yurtdışında master ve doktora yaptıktan sonra Ankara Bilkent Üniversitesi'nde akademisyen olmuştur. Gülşah Hanım ise ABD'de işletme okumuş ve kamu sektöründe çalışmaktadır (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024).

Erdem, özellikle Süleyman Demirel ve Turgut Özal'a karşı büyük saygı duymaktadır ve onlardan çok etkilenmiştir. Ona göre; ikisi de Türkiye ve dünyayı iyi bilen insanlardı ve Demirel'in başlattığı kalkınma hamleleri başarılıydı. Demirel'in Özal'ı DPT'nin başına geçirmesini çok yerinde bir karar olarak görmektedir. Özal'ın müzakereci ve özgürlükçü yaklaşımı son derece yapıcıydı. Özal'ın demokrat yaklaşımı ülkeye çok şey kazandırmıştı (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024). Erdem'in çalıştığı sektörde iki muhatap kurum vardı: "Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve Toprak ve Su Genel Müdürlüğü". Bu kurumlardan DSİ'nin kökü Osmanlı Devleti'ne kadar uzanmaktaydı. Erdem'e göre; Demirel, ABD'den edindiği bilgilerle genel müdür olarak önemli atılımlar yapmıştır. Demirel, barajlar, büyük göletler inşa ederek ülkeye faydalı olmuştur (Erdem, 2021, s. 83).

Yukarıda da değinildiği üzere Erdem'in İngilizceyi öğrenmesinde İngiltere'ye işi gereği yaptığı geziler etkili olmuştur. İngiltere'de master yaptıktan sonra 1974 yılında OECD'nin Proje Planlama ve Değerlendirme konusunda DPT'ye tahsis ettiği bir bursa aday gösterildi ve ikinci kez İngiltere'de Bradford Üniversitesi'nde ihtisas yapmak üzere gitmiştir. Erdem daha önce de, Amerika Birleşik Devletlerinde, yapılan sınavı kazanarak okuma hakkı kazanmış, ancak bir doktorun yanlış sağlık raporu sebebiyle gidememiştir. Anılarında bu olayı şüpheli bir durum olarak Amerika'ya gitmesinin engellendiğini dile getirmiştir (Erdem, 2021, s. 86-87).

II. Milliyetçi Cephe Hükümetleri döneminde (1975-1977) DPT'den Vahit Erdem'in tanıdığı Ağah Oktay Güner Ticaret Bakanı olmuştur. Güner, Erdem'e Ticaret Bakanlığı Müsteşarlığını teklif etmiştir. Ancak Alparslan Türkeş, Erdem'i tanımadığı için başta bu atamaya karşı çıkmıştır. Hükümetin düşeceği belli olunca Türkeş atamaya onay vermiştir. Atama haberi DPT'de şaşkınlık oluşturmuştur. Çünkü bu atama ile herkes de Erdem'in MHP'nin adamı olduğu yönünde bir algı oluşmuştu. Oysa Erdem milliyetçi olmasına rağmen ülkücü değildi. Hükümet düştükten sonra da hiçbir imza atmadan Erdem'in görevine son verildi. Ona göre; 1950'lerden bu yana uygulanan karma ekonomi politikaları askeri müdahaleler ve ara hükümetler dönemindeki devletçiliğin giderek artması, dünyadaki gelişmelerden ülkenin kopuk olması nedeniyle sürdürülemez olmuştu. Erdem, 24 Ocak 1980 kararlarını da bu düşünce doğrultusunda desteklemiştir. Erdem, 24 Ocak kararları ile karaborsacılığın ve enflasyonun önüne geçilebileceğini düşünmüştür. Özal başkanlığında IMF, Dünya Bankası ve OECD başta olmak üzere dış bankalarla görüşmek ve hazırlanan Ekonomik İstikrar Programı'nı tanıtmak için dış gezilere katılmıştır. 24 Ocak Kararlarından sonra yokluğun, karaborsacılığın ortadan kalktığını ifade etmiştir. Zira devletçi ekonomi döneminde şirketlerin çoğu kolay kazanca alışmıştır. Bu da verimliliği azaltan bir etkendi (Erdem, 2021, s. 119-125).

Vahit Erdem'in Adnan Kahveci ile de yakın ilişkisi olmuştur. Adnan Kahveci elektronik istihbarat sistemi üzerinde çalışmıştır. Erdem, Kabataş Lisesi'nde etüt abisi olduğu dönemde Adnan Kahveci öğrenciydi. Erdem, İTÜ'den mezun olduğunda o da liseden mezun olmuştu. Kahveci, liseden mezun olduktan sonra yurtdışı bursu ile ABD'ye gitmiş ve elektronik alanında lisans ve doktora yapmıştır. Erdem'e, Birleşmiş Milletler Heyetiyle Çin'e gitme görevi verilince, Özal'a yerine geçecek kişinin Kahveci olması gerektiğini anılarında belirtmiştir. Özal'da bu teklifi kabul etmiştir (Erdem, 2021, s. 127).

Erdem görevi gereği dış ülkelere seyahat etmiştir. Bunlardan birisi de 1980 yılında Çin'e yaptığı seyahattir. Yapılan röportajda Çin'e gittiğinde ülkenin henüz liberalleşme eğilimine yeni başladığını ve insanların derin bir yoksulluk içinde boğuştuğunu dile getirmiştir. Ona göre; Çin'de insanlar toplu ve tek tip kıyafetlerde insan manzaraları vardı. Sokaklarda arabalardan ziyade bisikletli insanlar baş gösteriyordu (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024). Ancak Maoizmin Çin'e kazandırdıkları da vardı. Mao Zedong, Çin halkını uyuşturucu müptelâlığından kurtarmıştır. Halkın birliğini sağlamış ve halka dinamizm katmıştır (Erdem, 2021, s. 134).

Erdem, bir dönem Turgut Özal'a danışmanlık da yapmıştır. Danışman sayısı artınca bu görevin önemi de azalmaya yüz tutmuştur. DPT'den ayrı kalan Erdem, daha sonra Sektör Programları Daire Başkanlığı görevine getirilmiştir. Erdem de bu atamadan memnun olmuştur zira uzun süredir DPT'ye geri dönmek istemiştir. Sektör Daire Başkanlığının çalışma alanları da genişti. Tarım, sanayi, ulaştırma, haberleşme,

turizm, enerji, madencilik, gıda ve inşaat gibi ekonomik sektörler bu daire başkanlığı altındaydı. Bir süre sonra Özal ve Kaya Erdem görevlerinden istifa etmiştir. Özal parti kurmuş ve Erdem ile de görüş alışverişinde bulunmuştur (Erdem, 2021, s. 138-144). 12 Aralık 1983'de Özal'ın başbakan olmasından sonra iki aydan fazla bir süre Özal ile irtibatı kesilmiştir. Ancak 1984 Baharında Özal, Erdem ile görüşmek istemiştir. Özal ona Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığına atamak istediğini belirtmiştir. Hatta Özal kendisine şunları söylemiştir: *"Yahu seni öyle bir yere getiriyorum ki, eğer başarılı olursan seni tüm Türkiye tanıyacak."* (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024) Bu başkanlık, 2985 sayılı Toplu Konut Kanunuyla orta ve dar gelirli vatandaşların kaliteli ve sağlıklı konut sahibi olması hedeflenmiştir. Bu hedefi gerçekleştirmek için Toplu Konut Fonu kurulmuştur. Erdem'in başkanlığı döneminde *"Türkiye'nin her tarafında 600.000 üyeli 8.000 civarında kooperatife kredi açılmış, ferdi kredi yoluyla 20.000 aile ev sahibi yapılmış, kamu görevlilerine 92.120 konut için faizsiz kredi sağlanmıştır. Bu dönemde Türkiye genelinde 500.000 konut tamamlanmıştır. Ayrıca Ankara Eryaman'da ve İstanbul Halkalı'da 40'ar bin konutluk projeler başlatılmıştır."* (Erdem, 2021, s. 165; Erdem, Vahit, Röportaj, 2024)

Bu dönemde Özal'ın 1987'de Sovyetler Birliği'ne ziyaret yapacağı açıklanmıştı. Seyahatin temel amacı iki ülke arasında ticari ilişkilerin geliştirilmesi idi. Erdem'de Moskova'ya giden ekibin içindeydi. Kendi anlatımı Moskova'nın durumu şöyleydi: *"Moskova büyük binalar, geniş caddeler ve meydanlar, heykellerle dikkat çekiyordu, ama şebirde ruhsuz bir hava vardı ve insanların yüzü donuk, tedirgin ve mutsuzdu. Moskova sokaklarında yürürken bilhassa gençler kolumuzda gördükleri saatleri, ellerinde bir tomar Ruble ile satın almak için peşimizi bırakıyorlardı. Rusya bilimde, teolojide ilerlemiş ve silah sanayinde ABD ile boy ölçüşüyordu, ama insan için pek fazla bir şey yapmadığı da ortadaydı."* (Erdem, 2021, s. 180)

Erdem, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'ndaki başarılarından sonraki durağı Savunma Sanayii Müsteşarlığı olmuştur. Savunma Sanayii Müsteşarlığındaki genel hedef Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kendi savunma sanayiini kurabilmesi için gerekli adımları atabilmektir. Ayrıca savunma sanayiinde yeni teknolojik gelişmeleri kullanabilmek de hedefler arasındaydı. Yeni savunma sanayii projeleri oluşturulurken NATO'dan üyeliğinden yararlanıldı (Erdem, Yeniçağ, 2023). Erdem'in müsteşarlığı döneminde belli başlı şu projeler hayata geçirilmeye çalışıldı:

"Zırhlı Mubarebe Araçları Üretimi, -Taktik Tekerlekli Araçlar Üretimi için Yerli Sanayii Destekleme, -M-47 Tanklarının Modernizasyonu, - F-16 Savaş Uçağı, -Hafif Nakliye Uçağı, -Eğitim Uçağı, - İnsansız Hava Araçları, - F-16 Motor Sanayi, - Mayın Arılma Gemisi, - Denizde İkmal Gemisi, - Alçak İrtifa Hava Savunma Sistemi, -Roket Sanayinin Kurulması, - Mobil Radar Projesi, - HF-SSB Frekans Atlamalı Telsiz Haberleşme Sistemi, -F-16 Elektronik Harp Projesi vs.." (Erdem, 2021, s. 210)

13 Ocak 1986 tarihinde kurucusu olarak göreve başladığı Savunma Sanayii Müsteşarlığını 19 Temmuz 1993'de bırakmıştır. Bu ayrılışın arkasında yatan nedenin dönemin başbakanı Tansu Çiller'in (25 Haziran 1993-6 Mart 1996) Vahit Erdem ile çalışmak istememesinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu ayrılış dünya basınında yankı uyandırmıştır. ABD ve Avrupa'nın çoğu ülkelerinin büyükelçiliklerinden mektuplar almıştır. Yerli basın Vahit Erdem hakkında olumlu yazılar yazmıştır. Görevden ayrılışından 15 gün sonra Cumhurbaşkanı Demirel, Erdem'i Çankaya Köşküne davet etmiş ve ona baş danışmanlık ve Genel Sekreter Yardımcılığı görevi vermiştir (Erdem, 2021, s. 244-245). Erdem, Özal ve Demirel'in Başbakanlığı döneminde çok rahat çalışma ortamı bulmuştur. Hiçbir siyasi istekle karşılaşmamıştır (Erdem, 2021, s. 254-255).

Erdem, Temmuz 1993 tarihinden sonra Savunma Sanayii Müsteşarlığı'ndan, Başbakan Başdanışmanı ve Büyükelçi unvanıyla Başbakanlığa atanmıştır. Bu arada Mesut Yılmaz Erdem'e ilk seçimlerde milletvekili aday olması teklifi yapmıştır. Teklifi Erdem kabul etmiştir. Ancak daha sonra Anavatan Partisi Vahit Erdem'i seçilemeyecek bir yerden aday göstermiştir (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024).

18 Nisan 1999'da milletvekilleri genel seçimleri ile yerel seçimlerin birlikte yapılması kararı alınmıştır. Anavatan Partisi Genel Başkanı Mesut Yılmaz Vahit Erdem'e Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı adaylığını teklif etmiştir. Ancak ANAP'ın Ankara'da seçimleri kazanması çok zordu (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024). Bütün bunlara rağmen Erdem, Mesut Yılmaz'ın bu teklifini kabul etmiştir. Sonuç olarak Vahit Erdem Belediye Başkanı seçilememiştir. Zira Erdem, ANAP'ın düşüşe geçtiği yıllarda aday olmuştur.

Bir süre TBMM Genel Sekreterliği görevinde bulunan Erdem, AK Parti'ye geçişi ile birlikte bu görevden ayrılmıştır. Erdem görevi kabul etmeden önce Recep Tayyip Erdoğan'a bazı sorular yöneltmiş ve Erdoğan'ın ikna edici konuşmasıyla AK Parti'ye geçiş teklifini kabul etmiştir. Erdem, AK Parti'nin merkez sağda parti olması gerektiğini, partinin dini politika izlemeyeceği ve demokrat bir parti olması gerektiğini

ifade etmiştir. Bu önerilerin hepsi AK Parti kurucuları tarafından makul karşılanmıştır (Erdem, 2021, s. 292). Erdem, ANAP Merkez Karar Yönetim Kurulu üyeliği, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı adaylığı gibi siyasette önemli tecrübeler elde etmiş biriydi. Onun düşüncelerini önemseyen Erdoğan ne sağ ne de sol parti olacaklarını Erdem'e ifade etmiştir. Erdoğan herkesi kucaklayan bir parti olacaklarının sözünü de vermiştir (Erdem, 2021, s. 313).

Erdem milletvekili seçildikten sonra Erdoğan'ın teklifi ile NATO Parlamenter Asamblesi (NATO PA) Türk Grubu üyeliğine ve grup içinde seçimde de başkanlığa layık görülmüştür. Erdem, TBMM Başkan Vekilliği protokol açısından iyi olduğunu ama dış komisyonda görev yapmanın kendisi açısından daha uygun olacağı görüşüyle Erdoğan'ın bu teklifini memnuniyetle karşılamıştır (Erdem, 2021, s. 317).

Erdem'in milletvekilliği sürecinde deneyimlediği en önemli olaylardan birisi 1 Mart 2003 Tezkeresi idi. Mecliste bu konu AK Parti ve CHP Parti gruplarında tartışılmıştır. AK Parti konuyu üç gün boyunca Grup toplantılarında görüşmüş ve 70'e yakın milletvekili söz almıştır. Milletvekillerinin çoğunluğu kardeşkanı dökülmemesinden dolayıyla tezkereye olumsuz bakmıştı. Ama Vahit Erdem ve bazı milletvekilleri kanın akmasının kaçınılmaz olduğunu ve Türkiye'nin bu işin içinde olmasıyla dökülecek kanın azalmasına yol açacağını iddia etmiştir. Yani Erdem ve bazı milletvekilleri tezkereye "Evet" demiştir. Onlara göre; olaya dini sebeplerle yaklaşılmalı, ülke çıkarları göz önünde bulundurulmalıydı. Grup Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Başbakan Abdullah Gül'de tezkereye olumlu bakanlardandı. Onlara göre; Kuzey Irak, ileride Türkiye için tehdit olabilir ve bu durumdan Türk ekonomisi de zarar görebilirdi (Erdem, 2021, s. 324-325). Nitekim yapılan oylamada Tezkereye "Hayır" oyu galip gelmiştir. Erdem'e göre; Tezkerenin reddiyle;

"Türkiye, Amerika'nın güvenilir müttefik olmaktan çıktı,

- PKK güç kazandı,

- Pentagon'un desteği kaybedildi,

- Irak'ın toprak bütünlüğü bozulmuş ve üçe ayrılmıştır,

-Türkiye'nin bölgede tesiri azalmıştır." (Erdem, 2021, s. 329)

Vahit Erdem iki dönem AK Parti'den milletvekilliği yaptıktan sonra 12 Haziran 2011'de milletvekilliği seçimlerine gidilmesi kararı alınmıştır. Parti içinde birtakım anlaşmazlıklar neticesinde kendisinin aday listesinde gösterilmeyeceğini bilmişti. Zaten listeler ilan edildiğinde eski milletvekillerinin yüzde 60'ı da yeni listelerde yer almamıştı. Bunlardan birisi de Vahit Erdem idi. Erdem ayrılmadan önce son defa Kırıkkale ve ilçelerini gezmiş ve hemşehrilerine veda etmiştir. Böylelikle 35 yıl bürokraside ve 10 yıl da siyasette olmak üzere 45 yıllık devlet hayatı tamamlanmış oldu (Erdem, 2021, s. 434-435).

Vahit Erdem'in Fikir Dünyasına Genel Bakış

Vahit Erdem'in manevi fikir dünyasını etkileyen amillerden ilki ailesi olmuştur. Özellikle babası aydın bir din adamıydı. Babasının Arapçası iyi düzeydeydi. Medrese mezunuydu. İlkokul eğitimini babasından aldığı terbiye ile tamamlamıştır. Çocukluk dönemini babasından daha çok manevi yönde etkilenmiştir. İslam'ın temel değerlerini ve ahlaklı olmayı babasından aldığı eğitimle öğrenmiştir. Üniversite yıllarında Sâmîha Ayverdi ile tanışması hayatında dönüm noktası olmuştur. Sâmîha Ayverdi mutasavvıf bir düşünce insanıydı. Tekke eğitimi almış biriydi. Tekkeler kapatıldığında ilk kapatılanlar arasında Ayverdi'nin ait olduğu tekke de yer almıştır. Ancak kanunlara uyma düşüncesinden dolayı tekke erkânı hiçbir tepki göstermemiştir. Ayverdi'de Ken'an Rifâi'den eğitim almış biriydi. Vahit Erdem, Ayverdi'den aldığı şu öğüdü hayatının düsturu hâline getirmiştir: *"Tasavvuf gelişime açıktır, taassup dondurucudur."* (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024). Erdem bu düstur üzerine dinin esası korunarak zamanın koşullarına uygun olması gerektiğine inanmıştır. İnanç dünyasında Erdem'e göre; tasavvufu inançla birleştirmek gereklidir. Akıl olmadan veyahut muhakeme olmadan inancın yaşanması mümkün olamaz. Tasavvuf muhakeme ile iç içedir. Tasavvuf inanç orjinli bir düşüncedir. Tasavvuf düşünmeyi esas alır. İslami düşüncenin gelişmesi açısından tasavvuf rehberdir. Siyasi olarak kendisini etkileyen insanların başında Turgut Özal vardı. Özal ile en yakın teması 24 Ocak Kararları hazırlanırken olmuştur. Özal'ın bürokrasi ve siyasetteki özgürlükçü anlayışı Erdem'in üzerinde olumlu tesir bırakmıştır. Ona göre; Özal hem konservatif hem de gelişmeye açık bir siyaset insanıydı. Vahit Erdem kendi siyasi görüşünü liberal-muhafazakâr olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla siyasi görüşü de Turgut Özal ve Süleyman Demirel'e yakındı (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024).

Erdem, siyasi olarak darbelerin hepsine karşı çıkan demokrat görüşlü bir insandır. Ona göre; Türkiye'de darbeler olmasaydı ülke çok daha iyi sosyo-ekonomik koşullarda olurdu. 1960, 1971, 1980 gibi klasik darbeler önlenebilirdi. Ancak Erdem, bu darbeler içerisinde en çok tepki gösterdiği 1960 Darbesi

olmuştur. Bu darbe ile Türk demokrasisi büyük yara almış ve tamir edilemez darbeci geleneğin başlangıç safhası olmuştur. Ancak Erdem, 1960 Darbesinde siyasilere de mesuliyet yüklemiştir. Bu darbeye Adnan Menderes ve İsmet İnönü'ye ayrı bir parantez açmıştır. Eğer iki siyasi anlaşabilselerdi 1960 Darbesi olmazdı. Ona göre; cumhuriyet demokrasi ile taçlandırılmazsa modern bir devlet olamazdı. Dolayısıyla darbeler yarardan ziyade zarar getirmiştir. Ayrıca 1960 Darbesi olmadan önce sivil iktidarın istifa etmeliydi. Böylece demokrasi kendi kendini yenileyebilirdi. 1960 Darbesi de olmazdı. Erdem genel bir değerlendirmede bulunarak sağ partileri de eleştirmiştir. Çünkü sağ partiler 1960 Darbesini her zaman Cumhuriyet Halk Partisi ile ilişkilendirmiştir. Bu sebepten halkta CHP'ye yönelik bir tepki oluşmuştur. Bu durum demokrasinin gelişmesine engel olmuştur. 1971 Muhtırası ve 1980 Darbesi de Erdem'e göre engellenebilirdi. Örneğin; siyasi iktidarlar sağ-sol çatışmasını durdurabilseydi ve daha uzlaşmacı davranabilselerdi bu darbeler olmazdı. Bilindiği üzere bu darbeler komünizm tehdidinden dolayı yapılmıştır. Ancak Erdem'e göre; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin komünist olma gibi ihtimali yoktu ve bilinçli şekilde bu durum abartılmıştır. Çünkü II. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük güçler dünyayı bölüşmüştür. Türkiye'de Atlantik Bloku ülkelerden sayıldı. Bu dünya düzeninin değişmesinin imkânı yoktu dolayısıyla komünizm tehdidi de abartılmıştır. Türkiye NATO ülkesiydi ve Yunanistan ile stratejik bir coğrafyada bulunuyordu. NATO hiçbir zaman Türkiye ve Yunanistan'ı Sovyetler Birliği'nin hâkimiyetine bırakmazdı. Ayrıca Erdem'e göre; darbeleri gerçekleştirenlerin ABD ile ilişkisinin olduğu spekülasyondur. Bu tarz değerlendirmeleri kompro teorisi olarak nitelendirmektedir. Yapılan her türlü siyasi hamlenin dış güçlere bağlanmasını paranoya olarak görmektedir (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024).

Vahit Erdem, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesini desteklemektedir. Çünkü AB'ye giren ülkeler ekonomilerini ve hukuku düzelttiler. Ancak Erdem bu süreçte siyasilerin büyük hataları olduğunu ifade etmektedir. Özellikle Yunanistan'ın AB'ye girme sürecinde Türkiye'nin de bu birliğe dâhil olması gündeme gelmiş ama siyasiler Türkiye'nin hazır olmadığı gerekçesiyle bu teklifi ret etmiştir. Ancak ona göre; Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinde Avrupalıların da hataları olmuştur. Avrupalılar ile Türkiye'nin söylemlerinin çatışması süreci olumsuz etkilemiştir. Erdem'e göre; günümüzde AB'ye alternatif olarak gösterilen Avrasyacılık düşüncesini olumsuz olarak değerlendirmektedir. Ona göre; Avrasya ülkelerinin ekonomik, hukuk ve demokrasi alanlarında ciddi eksiklikleri vardır. Avrasyacılık AB'ye alternatif olamaz. Türkiye'nin demokrasinin olmadığı yerde bulunmaması gerekir (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024).

Vahit Erdem, Türkiye'nin NATO'ya girmesine olumlu bakan sivil bürokrat-siyasilerdendir. NATO'nun komünizmle mücadele etmek için kurulduğunu, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak talep etmesi neticesinde tarihsel zorunluluk olarak Batı Blokuna yaklaştığını ifade etmiştir. NATO ile Türkiye'nin güvenlik sistemini inşa ettiğini belirtmiştir. Ona göre; Sovyetler Birliği'nin saldırgan tavırları Türkiye'yi NATO'ya yaklaştırmıştır. Zira Türkiye'nin o dönemde güvenliğini tek başına sağlayacak gücü yoktur. Türkiye güvenliğini NATO'ya dayandırdıktan sonra yapılan yardımlarla ekonomik gelişmeler yaşamıştır. NATO, Türkiye ile Avrupa arasındaki ilişkilerin köprüsü olmuştur. NATO sayesinde Türkiye askeriyeyi modernize etme imkânı elde etmiştir. Batı'nın bilim ve teknolojisinden yararlanılmıştır. Türkiye'nin NATO'ya girmesi tamamen kendi iradesi ile olmuştur. Türkiye'nin NATO'ya girişini hem DP'liler hem de CHP'liler ayakta alkışlamıştır (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024).

Vahit Erdem özelleştirmeler konusunda ise bu meseleye sosyal liberal gibi bakmaktadır. Özelleştirmelere karşı değildir ancak KİT'lerin tedricen özelleştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Sürecin doğru yürütülmesi taraftarıdır. Bu konuda deneyim kazanmak için Margaret Thatcher'in İngiltere'sine ziyarette bulunmuştur. Bilindiği üzere neo-liberalizmin anavatanı İngiltere'dir. Küresel ekonominin gelişmesiyle birlikte rekabetçiliğe dayalı ekonomik anlayış güç kazanmıştır. Erdem, değişen dünya düzeni içinde verimliliği arttırmak için özelleştirmeleri zorunluluk olarak görmektedir. Rekabet geliştikçe kamu ortaklığı olan şirketlerin düzene ayak uydurmadığını ifade etmiştir. Ona göre; özelleştirmeler planlı biçimde yürütülmelidir. Özelleştirmelerin piyasa şartlarına uymadığında kurulan izleme komiteleri ile bu duruma müdahale edilmesi gerekmektedir. Erdem, özelleştirmeler konusunda uzmanlaşmış İngiltere'yi örnek almaktadır. Özelleştirilen şirketlerde performans raporları oluşturulmalıdır. Ancak KİT'lerin özelleştirilmesi piyasa da önemli boşluklar oluşturacağı gerekçesiyle bu kurumlara şimdilik dokunulmamalıdır. Süreç planlı, programlı ve sabırlı biçimde yürütülmeliydi. Öncelikle İştirakların özelleştirilmesi ile başlanmalıdır. Temel KİT'lerin özelleştirme kapsamında tutulmamasının sosyal gerekçeleri de vardı. Çünkü bu kuruluşlar aynı zamanda toplumun sosyal faydasına da katkı veriyordu. Bu kuruluşların üretimi teşvik eden özelliği vardı. Ülkenin zenginlikleri toplum faydasına kullanılabiliyordu. KİT'lerin fonksiyonsuz bırakılmasıyla özel sektör boşluğu dolduramamıştır. Devlet KİT yatırımlarından tasarruf etmiş ancak ekonomide büyük bir boşluk ortaya çıkmıştır. KİT'lerin özelleştirilmesiyle tarım ve

bazı sanayii dalları zarar görmüştür. Üretim eksikliği ortaya çıkmıştır. Küresel ekonominin etkisiyle özelleştirme furyası başlamıştır. Ancak serbest piyasa ekonomisinin dezavantajları günümüzde tartışılmaktadır. Çünkü serbest piyasa ekonomisiyle gelir dağılımı bozulmuş ve zenginler daha zengin fakirler daha fakir olmuştur. Küresel ekonomi topyekun refahı sağlayamamıştır (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024).

Vahit Erdem, din-devlet ilişkisinde dinin insanlar açasından gerekli/ihtiyaç olduğunu ancak dinin devlet idaresinde söz sahibi olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Erdem dini kurumlarda ve askeriyede siyaset olmaması gerektiğini savunmaktadır. Erdem'e göre; Devletin dini temsile göre değil, liyakata göre idare edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bütün modern devletler bu şekilde idare edilmektedir. Din devletlere değil insanlara inmiştir. Kurumun dini yoktur, insanların dini vardır. Laiklik önemli bir kavramdır. Ancak aşırı laikler laikliği dinsizlik olarak telakki ettiği için dindar insanlar bu durumdan rahatsız olmuşlardır. Bu durum Türkiye'de radikalizmi arttırdı. Dolayısıyla laiklik yeniden tanımlanmalıdır. Çünkü İşlâm insan odaklı ahlaki bir dindir. İşlâm yönetim tarzı değildir. Zamana uymayan hiçbir devlet gelişmez. Devlet yöneticileri dini siyasette kullanmamalıdır (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024).

Vahit Erdem, milliyetçiliği bir ideoloji ve saplantı aracı olarak kullanılmasına da karşıdır. Erdem milliyetçiliğe bakış açası din-devlet ilişkisine yaklaşımı ile hemen hemen aynıdır. Erdem'e göre; gerçek milliyetçilik ülkesinin çıkarlarını savunmak ve topluma iyi hizmet etmekten geçmektedir. Eğer milliyetçilik Türkiye'nin gelişmesini sınırlıyorsa bu tarz bir milliyetçilik zararlıdır. Katı bir milliyetçilik ülkeye zarar verecektir (Erdem, Vahit, Röportaj, 2024).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyete geçen en önemli deneyimlerden/geleneklerden birisi de bürokrasidir. Osmanlı Devleti'nde değerli devlet insanları yetişmiştir. Cumhuriyet bu geleneği devam ettirmiş aynı zamanda halka inerek elitist bir meslek olan bürokratlığı toplumun geneline inerek herkese fırsat eşitliği getirmiştir. Kırıkkale'nin Kasımağa Köyü'nde doğan Vahit Erdem de bir köylü çocuğu olarak Cumhuriyet'in sunduğu imkânlardan faydalanarak devletin önemli kadrolarında görev yapmıştır. Kendisini yetiştirmiş bir bürokrat-siyasetçi olan Erdem, 45 yıl aralıksız devlet kadrolarında yer almıştır. Her dönem aranan birisi olmuştur. Devlet kadrolarında önemli başarılar elde etmiştir. Bu başarılar onun nitelikli bir bürokrat olmasından kaynaklanmıştır.

Erdem'in fikir dünyası inançsal düzlemde muhafazakârdı. Ancak aynı zamanda radikalizme de karşıydı. Babası ve Sâmiha Ayverdi'nin tedrisatından geçen Erdem, çağın koşullarına uygun bir İşlâm anlayışına sahiptir. Selefi bir İşlam anlayışından uzaktı. Milli ve manevi değerlere hassas, İşlâmi ritüelleri yerine getiren bir Müslümandır. Dini hurafelere ve dinin siyasete alet edilmesine de karşıydı. Ona göre; din bireylerin vicdanlarında olması gereken anlayıştı ancak İşlâm'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim devlet rejiminden ziyade ahlak kitabıydı. İşlam inanç özgürlüğu tanyan hoşgörü dinidir. Din-devlet ilişkilerinde laikliğin kapsayıcı biçimde yeniden tanımlanması gerektiğini savunmaktadır. Siyasi yönden Erdem'i etkileyen kişi Turgut Özal olmuştur. Özal'ın gelişime ve modernizme olan açık olan özgürlükçü anlayışı Erdem'i etkilemiştir. Uzun yıllar Özal ile bürokrasi ve siyasette çalışan Erdem, liberal düşünceye Özal'dan etkilenerek sempati beslemiştir. Ancak Erdem klasik bir liberalden ziyade sosyal liberaldir. Özellikle özelleştirme ile ilgili düşüncelerinde bu anlayışı görülmektedir. KİT'lerin sosyal ve kamu yararını kale almadan ve özelleşen KİT'lerin üretim fonksiyonlarının devamını gözetmeden özelleştirilmesine karşıdır. Özelleştirmenin yatırım, üretim, Erdem'in milliyetçilik ile ilgili görüşleri de din-devlet ilişkisine bakışi ile aynıdır denilebilir. Ona göre; gerçek milliyetçilik ülkesini sevmek ve çıkarlarına uygun hareket etmekten geçmektedir. Ancak katı milliyetçilik yani Nasyonal Sosyalizm'e de karşıdır. Milliyetçilik ve dinin ideolojik araç olarak kullanılmasına karşı çıkmaktadır.

Sonuç olarak Vahit Erdem ülke tarihindeki bütün darbeleri deneyimlemiş bir bürokrat-siyasetçidir. Darbelerin hepsine karşı çıkmakla birlikte en çok 1960 Darbesi'ni eleştirmektedir. Ona göre; bu darbe ülke demokrasisine büyük darbe vurmuş ve daha sonra darbelerin gelenek hâline gelmesine neden olmuştur. Erdem, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin geleceğini Avrasya'dan ziyade Batı'da görmektedir. NATO ve AB'ye üyeliği önemsemektedir. Batılı çoğulcu demokrasiyi savunmaktadır. Batılı normların ülkesine faydalı olacağı inancındadır. Devletteki 45 yılını başarı ile tamamlayan Erdem, 2011'den sonra aktif siyasetten çekilmiştir. Günümüzde zaman zaman gazete ve dergilere yazılar yazmaktadır.

Etik Beyan

“Cumhuriyetin Yetiştirdiği Entelektüel Bir Bürokrat Örneği; Vahit Erdem” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Gerekli olan etik kurul izinleri Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Kurulu’nun 20.09.2024 tarih ve 20.09.2024-217465 sayılı toplantısında alınmıştır.

Çatışma Beyanı

Bu araştırma ile ilgili diğer kişi veya kurumlarla yaşanabilecek herhangi bir çıkar çatışması söz konusu değildir.

Kaynakça

“Vahit Erdem ile Röportaj”, 15-17. 04.2024.

Erdem, V. (2021). *Hatıralarla devlette 45 yıl*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Erdem, V. (2023). Savunma sanayiinde neredeyiz?2 silah satmaya değil yatırım yapmaya gelin. *Yeniçağ*.

Tahsin, G. (2014). Osmanlı’da siyaset ve bürokrasi ilişkilerinin tarihi seyri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19 (4), 311-336.

Yavuz, M.(2017). Osmanlı-Türk Devleti’nde bürokrasi kurumunun rolü: Heper ve Küçükömer üzerinden karşılaştırmalı bir analiz denemesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 53, 194-208.

EXTENDED ABSTRACT

It can be said that the bureaucratic structure when the Ottoman Empire was founded was patrimonial. This structure, which continued for a long time, later took on a legal-rational identity. When the Ottoman Empire was in the principality stage, it was governed with a primitive-communal structure. For example, the ruler came to power through elections and the ruling class lived intertwined with the people. Since all individuals in the society were armed, it was not possible for one group to impose its power on another group at gunpoint. In this period, bribery and corruption in the bureaucracy were very rare. According to custom, anyone who attempted such a thing received the harshest punishment. With the development of civilization, the bureaucracy turned into a more professional structure. The Ottoman Empire was also affected by these developments. Although Turkish society was not in feudal order as in Europe, state classes emerged. From the 18th century onwards, the ideas of parliamentarism, representative democracy and limitation of the sultan's powers dominated the modernization and Westernization efforts. Thus, it was observed that the bureaucrats had a strong voice in the state. Because with the expansion of the state, the concept of division of labor in the state gained importance. In modern states, the bureaucracy handles the affairs of the state. Bureaucracy is a mechanism for solving problems in the fastest way possible. In the Republican era, modernization and Westernization experienced its golden age. Because those who governed the country were secular and Western educated. Although Westernization and modernization did not prevent the collapse of the Ottoman Empire, the Ottoman Empire gave the Republic a strong bureaucratic tradition. Almost all of the Republican cadres were bureaucrats or pashas of the Ottoman Empire. While the bureaucrats of the Republic reorganized the country, they also abolished institutions that would create duality in the country. For example, the abolition of lodges and dervish lodges and the abolition of the caliphate. İdris Küçükömer approached bureaucracy from a Marxist perspective. He used a term called "Paradox of Hegemony". According to him, as the Ottoman Empire expanded, it brought with it qualitative weakness. In the Republican period, there is no expansion policy like in the Ottoman Empire. Therefore, the Republic was able to manage a society more easily within certain borders. The Republican cadres adopted Atatürk's six principles. One of these principles was nationalism. The Republican cadres used the policy of "nationalism" that they had pursued in the last years of the Ottoman Empire while forming the bureaucratic cadres. Thus, education, trade, bureaucracy, military and judiciary were to be run by people loyal to the Turkish state. This policy was used until the 1950s. However, after the 1950s, the Democrat Party abandoned its strict secularism and Turkism policy. The DP cadres, who followed a more traditionalist policy, tried to completely take over the bureaucracy, but they were not successful and were removed from office with the 1960 Revolution. One of the important bureaucrats raised by the Republic was Vahit Erdem. Vahit Erdem served in bureaucracy and politics for 45 years. He served as undersecretary in important institutions of the state and later became a politician during the ANAP and AK Party periods. What makes him different is that he came from a poor peasant family and was able to gain a place in important positions. Vahit Erdem was not the only one who was able to attain

important positions under these circumstances. For example, although Süleyman Demirel also came from a poor family, he was able to become president thanks to the opportunity given to him by the Republic. Vahit Erdem was the first generation to study in Kırıkkale. He was educated at Kabataş High School and was also an important intellectual who spoke several languages. The study consists of three parts. The first part is the introduction, the second part is Vahit Erdem's life and the last part is Vahit Erdem's world of ideas. The arguments used in the study are the interview with Vahit Erdem and the memoir written by him. Since he is not a writer or journalist, he was interviewed to learn about his world of ideas. The authors who influenced him, his perspective on issues such as mysticism, Eurasianism, nationalism, privatizations, coups, NATO were discussed. The Ottoman Empire raised many high-level bureaucrats in its past. During the transition of the state from principality to empire, the bureaucracy was mostly in the hands of non-Muslims. On the other hand, the number of Turkish bureaucrats of Anatolian origin increased with the rise of nationalist movements in the empire. With the transition to the Republic after the First World War, the borders of the country narrowed and the preference for citizens of Turkish origin in the training of personnel to serve the state became widespread. One of the prominent people raised by the Republic was "*Vahit Erdem*". He was also one of the first educated people of his birthplace (Kırıkkale). The aim of this study is to discuss the life and ideas of a bureaucrat born in a Turkmen tribe in Anatolia. As a target, how Vahit Erdem, who was born in a remote corner of Anatolia, realized himself was examined. In this way, it was aimed to touch upon the provision of equal opportunity in education offered by the Republic to its citizens. Methodologically, Vahit Erdem was contacted and interviewed since no scientific study on this subject had been conducted before. The interview lasted one hour and fifteen minutes. His biography titled "*45 Years in the State with Memories*" written by him was analyzed. The sources in the study were presented to the reader within this framework. As a result of the small number of writings about Vahit Erdem, the study was conducted on what Vahit Erdem himself wrote and said. Since he is not a journalist or writer, his literary works are few. He mostly worked on what the state wanted to do in the field. For this reason, no arguments other than 2-3 columns were found. However, with the advantage that he is still alive, all the questions were asked to him and answers were obtained. Erdem's world of ideas was conservative at the religious level. However, he was also against radicalism. Erdem, who was educated by his father and Sâmîha Ayverdi, had an understanding of Islam appropriate to the conditions of the age. He was far from a Salafist understanding of Islam. He is a Muslim who is sensitive to national and spiritual values and fulfills Islamic rituals. He was also against religious superstitions and the use of religion in politics. According to him, religion was an understanding that should be in the conscience of individuals, but Islam's holy book, the Holy Quran, was a book of morality rather than a state regime. Islam is a religion of tolerance that recognizes freedom of belief. He argues that secularism should be redefined inclusively in religion-state relations. The first factor affecting Vahit Erdem's spiritual world of ideas was his family. Especially his father was an enlightened religious man. His father had a good command of Arabic. He was a madrasa graduate. He completed his primary school education with the upbringing he received from his father. He was more influenced by his father in a spiritual way. He learned the basic values of Islam and morality through the education he received from his father. Meeting Sâmîha Ayverdi during his university years was a turning point in his life. Sâmîha Ayverdi was a Sufi thinker. She was a person who had received tariqa education. When the madrasas were closed, Ayverdi's madrasah was among the first to be closed. However, due to the idea of obeying the law, the madrasa authorities did not show any reaction. Ayverdi had also received education from Ken'an Rifâi. Vahit Erdem made the following advice he received from Ayverdi the motto of his life: "Sufism is open to development, fanaticism is freezing." Based on this maxim, Erdem believed that religion should be in accordance with the conditions of the time. In the world of faith, according to Erdem, it is necessary to combine mysticism with faith. It is not possible to live faith without reason or judgment. Sufism is intertwined with reasoning. Sufism is a thought originating from faith. Sufism is based on thinking. Sufism is a guide for the development of Islamic thought. Politically, Erdem was influenced by Turgut Özal. Özal's libertarian approach, which was open to development and modernization, influenced Erdem. Erdem, who worked with Özal in bureaucracy and politics for many years, sympathized with liberal thought under Özal's influence. However, Erdem is a social liberal rather than a classical liberal. This is especially evident in his thoughts on privatization. Erdem is against the privatization of SEEs on the grounds that public investments will be reduced. He is not against privatization, but he advocates that this process should be done gradually. Erdem's views on nationalism can be said to be the same as his view on the religion-state relationship. According to him, true nationalism consists of loving one's country and acting in accordance with its interests. However, he is also against rigid nationalism, i.e. National Socialism. He opposes the use of nationalism and religion as ideological tools. Vahit Erdem, who was

born in Kasımağa Village of Kırıkkale, benefited from the opportunities offered by the Republic as a son of a peasant and served in important positions of the state. Erdem, who is a self-educated bureaucrat-politician, has been in state cadres for 45 years without interruption. He has been a sought-after person in every period. He achieved significant success in state cadres. These achievements stemmed from his being a qualified bureaucrat. In conclusion, Vahit Erdem is a bureaucrat-politician who has experienced all coups in the history of the country. Although he opposes all coups, he criticizes the 1960 coup the most. According to him, this coup dealt a major blow to the country's democracy and caused coups to become a tradition. Erdem sees the future of the Republic of Turkey in the West rather than Eurasia. He attaches importance to NATO and EU membership. He defends Western pluralist democracy. He believes that Western norms will be beneficial for his country. Having successfully completed 45 years in the state, Erdem withdrew from active politics after 2011. Today, he occasionally writes articles for newspapers and magazines.